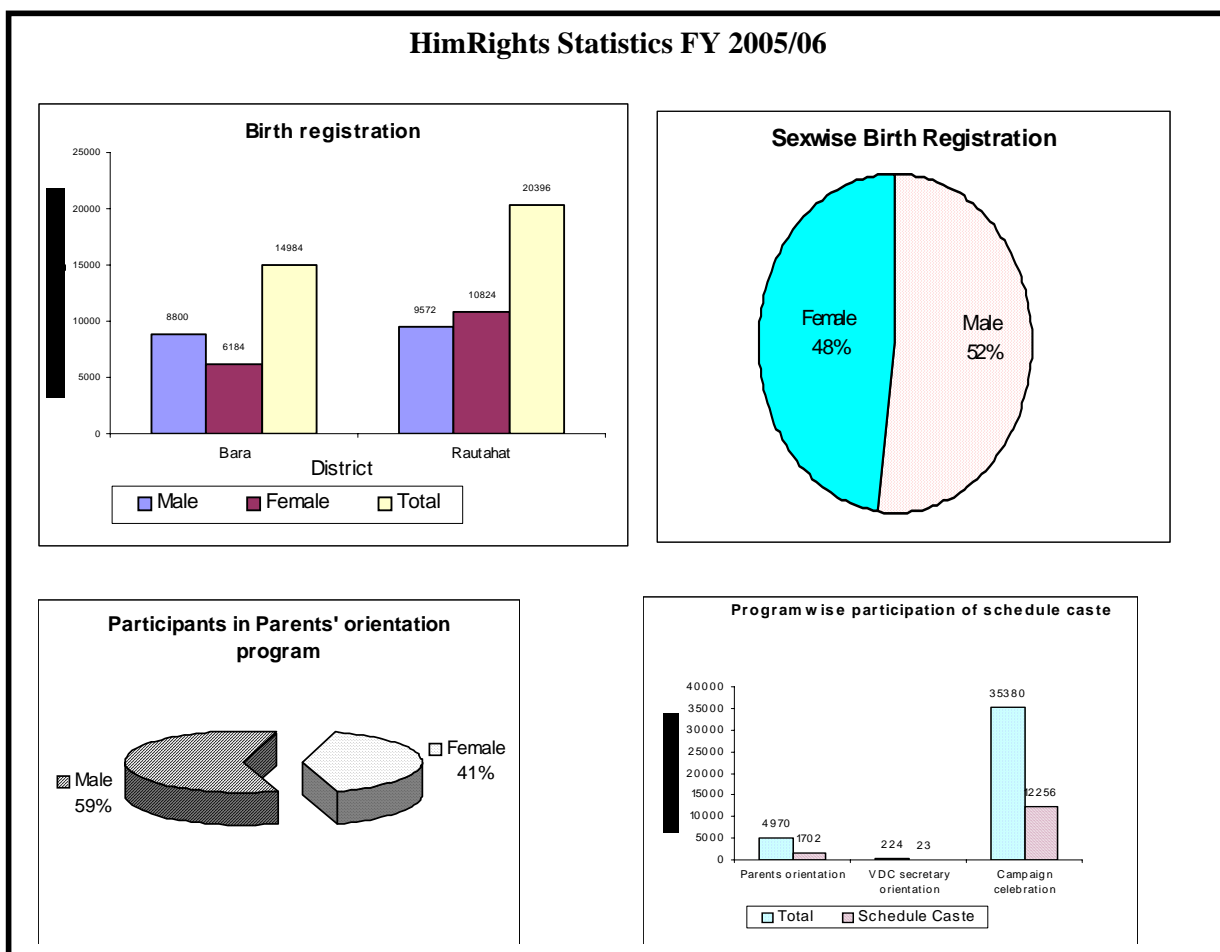


Birth Registration Campaign

Rautahat-Bara

Annual Progress Report

2005-2006



Himalayan Human Rights Monitors

HimRights

Inar, Pulchowk, Lalitpur, P.O. Box: 4690, Kathmandu

Phone: 977-1-5520054, 5520042 Fax: 5554880

Email: himrights@wlink.com.np

www.himrights.org



Birth Registration Campaign
Rautahat-Bara
Annual Progress Report
2005-2006

Prepared by

Subhasha Shrestha

Submitted to

Plan Nepal

Submitted by

Himalayan Human Rights Monitors (HimRights)

Inar, Pulchowk, Lalitpur, P.O Box 4690, Kathmandu

Phone: 977-1-5520054, 5520042 Fax: 977-1-5554880

Email: himrights@wlink.com

www.himrights.org

Table of Content

	Page No.
1. Context (Reasons for the project/local situations, etc)	1-1
2. Objectives of the Project.....	1-2
3. Activities planned for this year and Output.....	2-2
4. Program Activities and Outputs (in Detail).....	2
4.1 Orientation for Parents.....	2-3
4.2 Door to Door Visit and Birth Registration Campaign.....	3-4
4.3 Birth Registration Camp	4-4
4.4 VDC Secretary Training.....	4-5
4.5 Information dissemination	5-5
4.6 T-Shirt distribution.....	5-5
4.7 DDC support	5-5
5. Achievements	6-6
6. Lesson Learned	6-6
7. Challenges	6-6

ANNEX

ANNEX I Parents Orientation (Total Participants, VDCs and Date of trainings)

ANNEX II Contents of Parents Orientation

ANNEX III Birth Registration by VDC

Boxes

Box 1: Story of Mr. Achhe Lal

Box 2: Rajan Bharati Giri finally got succeed to attend class one

Box 3: Mr. Paras could enroll his two children to school now.....

Birth Registration Campaign

Annual Progress Report

Bara/Rautahat

2005-2006

"The child shall be registered immediately after birth and shall have the right to have a name, to acquire a nationality, and as far as possible, the right to know and be cared for by his or her parents" (Article 7, Convention on the Rights of the Child)

1. Context (reasons for the project/local situations, etc)

Though birth registration program has been implemented in Bara and Rautahat districts since 1977 A.D, the government was unable to attain its goal as per target and rate of birth registration was quite low. Most of the children lacked birth registration certificates due to following reasons,

- ⇒ Lack of awareness among parents
- ⇒ Lack of citizenship with parents.
- ⇒ Lack of knowledge on legal provision regarding birth registration among VDC secretary.
- ⇒ Lack of responsibility and commitment among government officials of local bodies.
- ⇒ Few cases of people being unable to pay the registration charge.

Due to lack of birth registration certificates with children, most of the children were attending the same class for many years, as a birth certificate is required for formal enrollment in school.

Taking into consideration the problems mentioned above in Bara and Rautahat districts, HimRights in partnership with Plan Nepal has been implementing the birth registration program in 44 VDC's of these districts since 2003 A.D. In these two years, the program has been able to generate awareness among local community members on the significance of birth registration. The program has also been able to sensitize government officials of local bodies and VDC secretary regarding their responsibility and role to increase birth registration at local level. There has been a six-fold increase in people visiting VDC offices for birth registration as shown in the record of the VDC. In the second year of program implementation, the project has focused on sensitizing the parent for registration of birth of their children, visiting door to door for incorporating each and every member to the program, sensitizing local bodies specially VDC secretary and providing different supports for effective implementation of campaign.

2. Objectives of the Project

- To include community-based organizations (CBOs), teachers, administrators, child clubs, health workers, mother's groups, TBAs, local registrar, local priest, families, students, and other key stakeholders in the process of developing policies for birth registration;
- To create opportunities for all parents/families and other stakeholders, to become involved in decision-making about how the birth registration programs will be designed, implemented, assessed and strengthened;
- To encourage participation of families in the campaign who might have low-level literacy skills and/or for whom Nepali is not their primary language;
- To exchange information on regular basis for families about the objectives of birth registration;
- To establish linkages with the concerned government agencies and community groups to address birth registration issues;
- To ensure involvement of locally elected leaders in the entire process;
- To ensure recognition of diverse family structures, circumstances and responsibilities, including differences that might impede parent participation. The person(s) responsible for a child may not be the child's biological parent(s) and policies and programs should include participation by all persons interested in the child's birth registration.

3. Activities planned for this year and Output

Output Code	Activities	Planned	Actual
5E.10	Parents Orientation	140	140
5E.10	VDC secretary training	2	2
5E.10	Campaign Celebration	44	48
5E.10	Local news paper and FM	80	85

4. Program Activities and Outputs (in Detail)

4.1 Orientation for Parents

With the objective of sensitizing the target groups on the importance of birth registration and enlighten them on their individual role and responsibility for birth registration. A one day parent orientation program was organized in different VDC's of Bara and Rautahat districts. HimRights officials and VDC surveillance teams facilitated the session.



Importance of birth registration, the existing legal provision and the role and responsibilities of the community were discussed in the session. The detail contents of the orientation are in **annex II**. Similarly participants list by VDC with information on the date of training is in **annex I**.

The sessions aimed at enhancing the capacity, knowledge and understanding of the family members, relatives, friends and the community as a whole on the importance of birth registration. A total of 4,970 among them male 2,944 and female 2,026 including 1,702 from schedule caste were benefited from this program.

Box 1: Story of Achhe Lal Kumar

Since from 15 years Achhe Lal Kumar, Rautahat district, Chandranighapur VDC, Ward No. 3 was struggling for Birth Registration of his children but was not able to make it out. He was upset with this problem of registration. Limiting within the jurisdiction of Birth Registration Program HimRights aided him in acquiring Birth Registration certificate for his children. He is grateful towards HimRights for making possibilities for his children to go to school with acquisition of Birth Registration Certificate and protecting the rights of the children. He says, "Now I will send my four younger children to the school and making citizenship of eldest one give her a marriage".

4.2 Door to Door Visit and Birth Registration Campaign

Project has been considering the approach of incorporating each and every members of community as beneficiaries of the programme and maintaining social equity for the implementation of the program activities.

Considering above approach of the project, the program has undertaken a strategy to make door-to-door visit to household of community. For which, local surveillance have been assigned for each VDC visited households of their respective community to sensitize the community

on trafficking issues, and birth registration and its importance. More than 25000 households of the program implemented VDC's of Bara and Rautahat districts were visited in this year and more than 30000 community people were provided counseling on the importance of birth registration. They also filled survey forms to access information of birth registration and trafficking situation at the local level.

Box 2: Rajan Bharati Giri finally got succeed to attend class one

Rajan Bharati Giri, son of Mr. Suresh Bharati Giri, was not able to get the school admission because of lack of birth registration certificate. Mr. Suresh went to the VDC office from time to time to get the birth registration certificate for his son. But the secretary answered that without his citizenship; his son can't get the birth registration certificate. After participating in the HimRights birth registration program, he learned that without citizenship, his children would get the birth certificate. Now he made his son's birth registration and he is studying class one.

Box 3: Mr. Paras could enroll his two children to school now.....

Mr. Paras Shah Kalwar from Maheshpur VDC, ward no. 5, was struggling for Birth Registration of his two sons, aged nine Rajesh Kumar Kalwar and aged six Mukesh Kumar Kalwar, but wasn't successful. He was upset with this problem of registration. By staying within the jurisdiction of Birth Registration Program, HimRights aided him in acquiring Birth Registration certificate for his children. He is grateful towards HimRights for making possibilities for his children to go to school with acquisition of Birth Registration Certificate and protecting the rights of the children. Now Rajesh is studying in class two and Mukesh in class one. He says, "Now I am happy because of HimRights I can send my children to school".

A total of **35380** birth registration forms had been collected from door to door campaign and birth registration camp in different VDC's of Rautahat and Bara district. Among them **18372** boys and **17008** girls including **12256** from schedule castes were filled up birth registration forms. And, a total of **34496** registrations had been made for which, organization paid Rs. 9/- to DDC per birth registration of child. The rest birth registration fees for 884 numbers will be paid in F.Y. 2006/07. VDC's name and number of birth registration in each VDCs are listed in **annex III**.

The following table shows the birth registration status.

	Male	Female	Total	Schedule caste
Bara District				
Door to Door Campaign 19 VDCs	5705	3804	9509	203
Door to Door Simara & Dumarwana	2125	1418	3543	815
Bara Sapahi Camp	970	962	1932	311
Total	8800	6184	14984	1329

	Male	Female	Total	Schedule caste
Rautahat District				
Door to Door to Door Campaign	2749	3099	5848	1952
Chandranigahapur, Gaur and seventy one VDCs	6823	7725	14548	8975
Total	9572	10824	20396	10927

4.3 Birth Registration Camp

Birth Registration Camps were organized in Sapahi VDC of Bara district (March 10, 20, 21, 22 & 31; April 1-3 and May 4 & 7 2006). A total of 1932 children among them 970 boys and 962 girls including 311 from schedule caste have been registered their birth. Similarly, Birth registration camp was also organized in Chandranigahapur VDC of Rautahat district in May 13, 2006. A total of 475 children were registered their birth in this camp among them 283 male & 195 female including 368 from schedule caste.

4.4 VDC Secretary Training

Recognizing the important role of VDC secretaries in the birth registration campaign, one day training session was held for the VDC secretaries at Gaur and Kalaiya on September 11 & 12, 2005 respectively.



The objective of organizing training was to aware and develop responsibility and commitment among representatives of local bodies on birth registration, for effective execution of birth registration campaign and sustaining the existing activities

The session was also attended by a number of distinguished guests including the Chief District Officer, representative from the Ministry of Local Development, Secretary, Bar Association, DDC official and

representatives of local NGOs. There were altogether 224 participants among them 219 male and 5 female including 23 from the schedule caste. The training session focused on the importance of birth registration and the existing legal provisions on the subject. The VDC secretaries were also briefed on the activities of the organizations, future planning and their expected role for the sustainable impact of the programs.

On the occasion, the participants also laid down their queries and discussed at length the problems that they face in their day-to-day activities.

4.5 Information Dissemination

Wide spread information dissemination on Birth Registration and its importance have been published in local newspapers. The information was published in national and local languages. Also the same information has been aired by local FM radio stations. The information included legal provisions of birth registration such as:

- Birth registration being free of cost within 35 days of birth
- Charge for birth registration after 35 days
- Place of birth registration
- Parents do not need a citizenship to register their child's birth
- Orphans can also register their birth
- People above 16 years can also register their birth as per the rules etc.

4.6 T-Shirt distribution

To disseminate information on the importance of birth registration, T-Shirts printed "*Balbalika Ko Janma Darta Garoun*" "*Janma Darta Balbalika ko Pahilo Adhikar*" (Let's get child births registered, Birth Registration is the first rights of children) have been distributed to 350 people from various sectors such as VDC Secretary, NGOs, INGOs, Surveillance and Local stakeholders etc.

4.7 DDC support

DDC has been supported with birth registration certificate printing for effective implementation of birth registration campaign and smooth operation of birth registration process and also provided filing cabinet for proper record keeping of documents on birth registration profile to children.

5. Achievements

- Through birth registration campaign, HimRights could resolve the problems related to birth registration in its working VDCs.
- Local stakeholders were aware of concerning importance on the rules, regulation and dead line of personal incident registration (Birth, Marriage, Migration, Divorce and Death).
- With the increasing popularity of birth registration, there has been an increase in making official registration of other incidences like marriage.
- There is above 90% registration of childbirths in Plan working VDC's in Bara and Rautahat districts that has been revealed from the baseline survey of Plan Nepal.
- VDC secretaries are now doing their work and responsibilities concerning the Birth and personnel incident in time without any hesitation.
- Many children, who were attending the same class every year because they were not enrolled in school, lacked birth registration certificate and are now enrolled in school. (Success story in box 1, 2 and 3)

6. Lesson Learned

- Program to be implemented should be according to the demand and need of local community; otherwise desired achievements could not be attained.
- In comparison to the adults, children were found to be more sensitized on the issues and willing to learn and bring changes.
- Program should emphasize on increasing participation and developing ownership among local people for the sustenance of the program objectives.
- Maximum and effectiveness awareness raising programs on birth registration should be launched in the community level.
- Sometimes coordination with government line agencies has been difficult because of their expectation with NGO's fellow.

7. Challenges

- To maintain the constant faith of the community
- Other groups (anti government forces) may affect the implementation of the programs in the community at present, although we have returned to a democratic state.
- It was a challenge to achieve desired output of birth registration despite awareness among local people, as people could not make registration of childbirth in absence of VDC secretary who has been displaced to district headquarters.
- Due to instability of the political flexibility, legal procedure cannot be run, so in this critical situation it is difficult to implement the program at the field level.

ANNEX - I

Parents Orientation

(2005 - 2006)

S.N.	V.D.C.	Total Beneficiaries	Date Of Training
Bara District			
1.	Banjariya	75	Nov 17 & Dec 29, 2005
2.	Inarwasia	146	Dec 19 2005; Jan 6, Feb 1 & 11 May 2006
3.	Chhattapipara	73	Nov 21 2005 & 24 Feb 2006
4.	Prostoka	109	Sept 24, Dec 4, 2005 & 10 May 2006,
5.	Dahiyar	69	7 Oct 2005
6.	Gadahal	137	Sept 11, Nov 18, Dec 30, 2005 & Jan 2, 2006
7.	Narahi	146	Sept 11, Nov 18, Dec 30, 2005 & Jan 2, 2006
8.	Karaiya	144	Nov 23, 2005, Jan 3, May 7 & June 9, 2006
9.	Shihorwa	253	Nov 24, 2005, Jan 9 & Feb 13, 2005
10.	Haraiya	176	Nov 23, 2005, Jan 3, Feb 20, June 3 & 9, 2006
11.	Maheshpur	104	Oct 2, Nov 20, December 4, 2005
12.	Dohari	110	Dec 16, 2005; Jan 3 & 15 Feb, 2006
13.	Bhodaha	107	Nov 25 2005 & Jan 4, 2006
14.	Uttarjhikaiya	104	Nov 5, Dec 20 & 23, 2005, Feb 16, 2005
15.	Batara	105	Sept 25, Nov 5, 2005 & Jan 13, 2006
16.	Purainiya	104	Sept 27, Nov 16, Dec 22, 2005
17.	Bhalohi Bhorbholiya	105	Oct 2, 2005; Jan 15 & Feb 2, 2006
18.	Barainiya	133	Sept 25; Nov 5 & 16, 2005; May 11, 2006
19.	Raghunathpur	129	Nov 13, 2005; Jan 10, Feb 12 & June 7, 2006
Total Beneficiaries		2329	
Rautahat District			
1.	Dewahi	110	Sept 26 & 19 Dec, 2005; 16 Jan 2006
2.	Gonahi	117	Sept 26, Dec 19, 2005; 16 Jan 2006
3.	Dharahari	110	Aug 19 & 18 Nov 2005; 16 Jan 2006
4.	Pothiyahi	108	Aug 20, Nov 18 2005, May 8, 2006
5.	Sakhuwaha	89	Aug 22 & Nov 21 2005; Jan 17, 2006
6.	Mithuwaha	117	Aug 23, Nov 21, 2005; Jan 12, 2006
7.	Dipahi	106	Aug 19 & Nov 20, 2005, Jan 16, 2006
8.	Khasarhiya	101	Aug 22 & 20 Nov, 2005; Jan 17, 2006
9.	Jetharhiya	106	Aug 23 & 22 Nov 2005; Jan 12, 2006
10.	Bhediyahi	106	Aug 24, Nov 22 & Dec 20, 2005
11.	Santapur	126	Aug 27 & Nov 23, 2005; June 6, 2006
12.	Dumariya	101	Aug 27, Nov 23, 2005; June 8, 2006
13.	Madhopur	107	Aug 27, Dec 16 2005, Jan 13, 2006
14.	Dharampur	110	Aug 27, Dec 16, 2005; Jan13, 2006
15.	Judibela	112	Oct 2 & Dec 21; June 5, 2006
16.	Paurahi	108	Sept 30, Dec 21 2005; June 5, 2006
19.	Samanpur	95	Aug 25, Dec 15, 2005; Jan 20, 2006
18.	Laukaha	116	Sept 28, 2005; Jan 10, March 5, 2006
19.	Tejapakad	109	Sept 29, 2005; Jan 9, Jan 15, 2006
20.	Basantapatti	109	Sept 29, 2005; Jan 9 & 15 2006
21.	Jainagar	102	Sept 28, Nov 17, 2005; Jan 10, 2006
22.	Gedahiguthi	99	Aug 21, Nov 17, 2005; Jan 15, 2006
23.	Bariyarpur	108	Aug 21, 2005; Jan 15 & May 8, 2006
24.	Jingadawa	106	Aug 24, Dec 20, 2005; May 9, 2006
25.	Madanpur	106	Aug 25, Dec 15 2005; Feb 20, 2006
Total Beneficiaries		2684	

ANNEX-II

“जन्मदत्ता, राष्ट्रियता र स्याहार बालबालिकाहरुको अहरणीय अधिकार” जन्मदत्ता र यससँग सम्बन्धित कुराहरु

- अधिवक्ता, रामकृष्ण काफ्ले,
प्रशिक्षक

१. परिचय

१.१ विषय प्रवेश

आदिम सभ्यताबाट आधुनिक सभ्यतामा प्रवेश गर्दादेखिनै मानिसको क्षेत्र क्रमशः साघुरिदै आएको पाइन्छ . अध्ययनको, ज्ञानको, भौतिक विकासको क्षेत्र जतिजति बढ्दै गयो त्यतित्यति मानिसको व्यक्तिगत भूगोल साघुरिदै र औपचारिक हुँदै गएको भन्नु अत्युक्ति हुने छैन . आधुनिक राज्य व्यवस्थाका चार अंग – जनता, भूगोल, सरकार र कानूनी हैसियत हुन . अर्थात् निश्चित भूगोलमा स्थायी बसोबास गर्ने जनता र त्यस क्षेत्रमा सार्वभौम अधिकार सहितको सरकारनै राज्य हो . तसर्थ आदर्शमा बसुधैव कुटुम्बकम् (World wide Brotherhood) भनिए पनि व्यवहार र औपचारिकतामा त्यसो हुन सम्भव र व्यवहारिक दुवै छैन .

१.२ स्थायी बसोबासी र सार्वभौमसत्ताको प्रश्न

स्थायी रूपमा बसोबास गर्ने जनतालाई नागरिक ९ऋष्यभल० भनिन्छ । नागरिक शब्दलाई त्यसैले राष्ट्र र राष्ट्रियता संग गास्ने गरिन्छ – यो विश्वव्यापी प्रचलन हो । सार्वभौमसत्ता भन्नुनै त्यस भूगोल (राज्य) उपरको राजकीय र आर्थिक मामलामाथिको सर्वाधिकार (Sovereignty) हो ।

राजकीय र आर्थिक मामलामा हस्तक्षेप गर्न पाउनु भनेको त्यस राष्ट्रको निती निर्माण, निर्णय प्रक्रिया र निर्णय कार्यान्वयनका हरेक पहलमा सहभागिता जनाउन पाउनु हो । सोभो अर्थमा भन्दा यो चुन्ने र चुनिने अधिकारका साथै त्यस भूगोलमा स्थायी रूपमा बसोबास गर्न, सम्पत्ति राख्न, उपभोग गर्न, बिक्री व्यवहार गर्न, स्वतन्त्र रूपमा घुमफिर गर्न र बसोबास सार्न समेत पाउनु हो । यी सबै कामका लागि एउटा स्थायी रूपमा बसोबास गर्ने जमात चाहिन्छ । यसै धारणा अन्तर्गत नागरिकता (Citizenship) को अवधारणा विकास भएको हो ।

२. नागरिकता प्रदानका आधार

राज्यका आधारभूततत्व भन्नुनै जनता भएकाले राज्य भित्र स्थायी बसोबास गर्ने जनता सामान्यतः नागरिक हुन् . तर राज्य-भित्र बस्ने सबै नागरिक हुँदैनन् . तसर्थ नागरिकता प्रदान गर्नको लागि राज्यले निश्चित आधार बनाएको हुन्छ, ती मध्ये अविच्छिन्न बसोबास (वंशज) को आधार एक हो .

कुनै पनि राज्यमा नागरिकता प्राप्ति र समाप्तीका आधार कानूनद्वारा निर्धारण गरिएको हुन्छ, किन कि, आधुनिक लोक कल्याणकारी राज्यको अवधारणा भनेको कानूनको सर्वोच्चता र नागरिकको “हित रक्षा” हो ।

२.१ नागरिकता प्रदानका केहि आधारहरु निम्न छन् :

- (क) पुस्तैनी रूपमा नियमित बसोबास गरिआएकालाई वंशजको नाताले नागरिकता दिइन्छ। यो प्रावधान नागरिकले अधिकार स्वरूप प्राप्त गर्छन्।
- (ख) साविक मूलुकको नागरिकता त्याग्ने र यो मूलुकको कानूनी आधार पुरा गर्ने व्यक्तिले अङ्गीकृत ९बमयउभतभम० नागरिकता प्राप्त गर्दछन्। यो सुविधा हो अधिकार होइन, अङ्गीकार गरिएको नागरिकता पाउनुपूर्वका पत्नी र सन्तानले नागरिकको हैसियत प्राप्त गर्दैनन्। नागरिकता प्राप्त गरेपछि जन्मेका / सन्तानले मात्र वंशज नागरिकता पाउँछ।
- (ग) कुनै कुनै राष्ट्रको कानूनमा जन्मेको आधारमा नागरिकता दिईने भएकाले ध्वजावाहक हवाईजहाज, विमान, पानीजहाजमा जन्मने विदेशीको बालबालिकाले पनि जन्मैले नागरिकता पाउँछन्।
- (घ) नागरिकसंग विवाह गर्ने विदेशी महिलाले वैवाहिक अङ्गीकृत नागरिकता पाउँछन्।
- (ङ) नागरिकता त्यागी 'विदेशी' भएकाले पुनः विदेशी नागरिकता त्यागी शुरुको राष्ट्रको नागरिकता प्राप्त गर्न सक्दछन्।
- (च) गाभिन आउने / जाने भूभागका नागरिकले यात नागरिकता रोज्न पाउँछन् या स्वतः त्यस देशको नागरिकता प्राप्त गर्दछन्।
- (छ) रक्त सम्बन्ध र जन्मको सम्बन्धनै नागरिकताको प्रमुख आधार हो।
- (ज) मानार्थ नागरिकता पनि दिइन्छ, तर यो पनि अधिकार नभई सुविधा र सम्मान हो।

३ नेपालमा नागरिकताको इतिहास

- २००७ साल पूर्व नेपालमा बन्द राजनैतिक अवस्था हुदा नागरिकता सम्बन्धि व्यवस्था पनि थिएन। मुलुकको एकभागबाट अर्को भागमा आवतजावत गर्दा समेत राहदानी चाहिन्थ्यो।
- त्यसबखत सम्म 'काठमाण्डौं खाल्डो' मात्र नेपाल जस्तो थियो। बाहिर जादा चीसापानी गढी (थानकोट निर) र फर्कदा वीरगंजमा राहदानी प्रमाणित गर्नु पर्दथ्यो।
- २००७ सालको परिवर्तन पश्चात देशमा निर्वाचन प्रयोजनका लागि र १९५० को नेपाल - भारत शान्ति तथा मैत्री सन्धिको कारण स्वदेशी विदेशीको विवरण राख्नु जरुरी भयो।
- नेपालको इतिहासमा सर्वप्रथम नेपाल नागरिकता ऐन, २००९ तर्जुमा भई २००९/१/२६ देखि लागु भई सोहि मितिदेखि नियमावली पनि बनाई लागु गरियो।
- उक्त ऐन र नियमावलीमा नेपाल अधिराज्यको आदिवासी भई नेपालमा जन्म भएको वा बाबु आमा मध्ये एक जनाको जन्म नेपालमा भएको, नेपाली नागरिकसँग वैवाहिक सम्बन्ध कायम भएकी स्वास्नी मानिसलाई नेपालको नागरिक ठहराएको थियो। स्थायी बासस्थान गरिबसेको मानिस स्वतः आदिवासी ठहर्थ्यो। पाँच वर्षदेखि स्थायी बसोबास गरेकाले नागरिकताका लागि निवेदन दिन पाउने, भोटमा बस्ने नेपाली नागरिकले भोटेनी (तिब्बती नागरिक) सँग विवाह गरी जन्मेका छोरा नेपाली नागरिक र छोरी संतान भोटकै नागरिक ठहर्ने व्यवस्था थियो।
- २०१५ सालमा बनेको संविधानले उक्त प्रावधान कायमै राख्यो।
- नेपालको संविधान २०१९ ले नागरिकता सम्बन्धि ऐनमा विशेष व्यवस्था गरेको थियो। जसमा नेपाली भाषा बोल्न जान्ने, नेपालमा व्यवसाय गरिबसेको, विदेशको नागरिकता त्यागेको व्यक्तिले नेपालको नागरिकता पाउन सक्ने व्यवस्था थियो।
- नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०४७ ले नेपालको संविधान, २०१९ को धारा ७ वा नेपाल नागरिकता ऐन, २०२० को दफा ३ बमोजिम नेपालको नागरिक ठहर्ने (यो ऐन प्रारम्भ भए पछि (२०२०/११/१६ गते पछि) जन्मेको) कुनै व्यक्तिको बाबु निजको जन्म हुँदा नेपालको नागरिक रहेछ भने त्यस्तो व्यक्ति वंशजको नाताले नेपालको नागरिक ठहर्ने, नेपाल अधिराज्य भित्र फेला परेको पितृत्वको ठेगान नभएको व्यक्ति निजको बाबु फेला नपरे सम्म नेपालको नागरिक ठहर्ने, बाबुको मृत्यु भएको मनासिब माफिकको (२७२ दिन भित्रको) गर्भ अर्वाधि पुग्ने गरी जन्मेको बालक निजको बाबुको हैशियत बमोजिम नागरिक/गैर नागरिक हुने समेत व्यवस्था गरेको छ।
- हाल नेपाल नागरिकता ऐन, २०२० लागु छ भने नेपाल नागरिकता नियमावली, २०२५ खारेज भई नेपाल नागरिकता नियमावली, २०४९ लागु छ।

- जिल्ला प्रशासन कार्यालयबाट मात्र नागरिकता वितरण गर्दा पर्न जाने जन समस्यालाई ध्यानमा राखी २०३२ देखि २०३८ सम्म नागरिकता प्राप्त गर्न कानून बमोजिम योग्यता पुगेका व्यक्तिको लगत लिने वालिग र नावालिग समेतको लगत तयार गर्ने, अङ्गीकृत नागरिकताको आवेदन सङ्कलन गर्ने समेत कार्य गरेको थियो भने ०४३ देखि ०४६ मा पनि छुट नागरिकता तथा वालिग नावालिग विवरण सङ्कलन गरिएको थियो ।

४. जन्म दर्ताको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि (अवधारणा)

कानूनी रूपमा हालमा हुनेगरेको जन्म दर्ता आधुनिक राज्य व्यवस्थाको उपज हो । तर यस भन्दा पूर्व जन्म दर्ता नहुने भने होइन । परापूर्व काल देखिनै बालवालिकाको जन्म भएपछि ऊ जन्मदाको समय काल प्रहर आदि खुलाएर “जन्मपत्रिका” तयार गर्ने चलन थियो । जन्म कुण्डली, जन्म पत्रिका, लगन पत्रिका आदि नामले चिनिने त्यस्ता जन्मकुण्डली पण्डित वा ज्योतिषीबाट तयार पारिन्थे र तीनलाई दीर्घकालसम्म जोगाएर राख्ने गरी तयार पारिएका हुन्थे । भोजपत्र (पर्युँ जातको रुखको बोका) मा तयार गरिने यस्ता जन्मपत्रिका पछि आएर बाक्ला नेपाली कागजमा हरिताल (एक प्रकारको बिषरंग जुन हालेपछि कीरा लाग्दैन) लगाएर तयार गरिने यस्ता जन्मकुण्डली कलात्मक हुन्थे । विवाहका बखत वर-वधुको कुण्डली हेर्ने र नाम राशी जुराउने र नारी (आध्य, मध्य, अन्त्य) र शुभाशुभ हेर्ने गरिन्थ्यो । कर्मचारीको शीटरोल भर्दा समेत र नागरिकता बनाउदा पनि जन्म पत्रिकाकै जन्म मिति लेखाउने चलन थियो । हाल पनि जन्म कुण्डली बनाउने राख्ने प्रचलन समाप्त भने भएको छैन । हुनत जन्म कुण्डली भौतिक (कानून) भन्दा पनि आध्यात्मिक प्रमाणका रूपमा प्रयोग भएको पाइन्छ तर पनि जन्मदर्ताको कानूनी व्यवस्था नहुदा सम्म जन्मकुण्डलीबाटै आवश्यक काम चलाइदै आएको भने देखिन्छ । त्यसैले पनि आधुनिक जन्म दर्ताको अवधारणा जन्म कुण्डलीकै विकसित रूप हो भन्नु अत्युक्ति हुने छैन ।

४.१ जन्मदर्ता वालवालिकाहरुको अहरणीय अधिकारः

धर्मशास्त्रबाट मात्र राज्य व्यवस्था चल्न नसक्ने भए पछि (मुलुकी ऐनको प्रस्तावना) राज्य व्यवस्थापन र नागरिक हित संरक्षणका लागि राज्यले कानून बनाउन लागेको स्पष्ट छ । जसरी वालवालिकालाई मान्छेको पूर्वा ९ ऋजर्षम प्क षवतजभच या ब षबल० भनिन्छ । त्यसै गरी वाल अधिकार पनि अधिकारको शीर्ष ९ एष्यलभभच च्जजतक० अन्तर्गत पर्दछ । जसरी जन्म, संरक्षण, विकास र सहभागीता वालवालिकाको प्राकृतिक र मौलिक अधिकार भित्र पर्दछन् त्यसै गरी जन्म दर्ता वालकको प्रारम्भिक कानूनी अधिकार हो । वालवालिकाको जन्म दर्ता अधिकार कसैले कुनैपनि वहानामा हरण गर्न सक्दैन । यो अधिकार वालवालिकाको अहरणीयका साथै राज्यबाट प्राप्त प्रारम्भिक लिखित प्रमाण हो । अन्तर्राष्ट्रिय कानून र सन्धि सम्झौताले पनि नागरिकता विहिनताबाट व्यक्तिलाई बचाएको छ । जन्मदर्ताले एक हदसम्म व्यक्तिको नागरिकताको समेत सूचना दिने गर्छ ।

४.२ जन्मदर्ताको महत्व

जन्मदर्ता व्यक्तिको प्रारम्भिक औपचारिक पहिचान हो . यसै पहिचानको कारण उसको हैसियत सुस्पष्ट हुन्छ . उसले पारिवारिक, सामाजिक र राष्ट्रिय परिवेशमा जन्मदर्ता भएनभएकै कारणले भूमिका खेल्न पाउने-नपाउने हुन्छ . घरपरिवारमा माया, ममता संरक्षण, विकास र सहभागितादेखि राज्यबाट पाउने हरेक सुविधा-शिक्षा स्वास्थ्यमा अवसर, सम्पत्तीमा कानूनी अधिकार, कानूनी संरक्षण आदि सुविधा र अधिकार प्राप्त गराउने सिद्धी भएकाले जन्मदर्ता आफैमा अत्यन्त महत्वपूर्ण साधन हो .

५. जन्मदर्ता सम्बन्धि प्रावधान

जन्म लगायतका व्यक्तिगत घटना दर्ताको प्रावधान शुरुमा थिएन . व्यक्तिगत घटना दर्ता र व्यवस्थित पार्नु पर्ने अवस्था नागरिकता वितरण व्यवस्थापन लगायत अन्य तथ्याङ्कगत अवस्थाका लागि आवश्यक पर्दै गएकोले परिवर्तित समय सन्दर्भ अनुसार सर्वप्रथम जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ र नियमावली २०३४ तर्जुमा भई बारा जिल्लामा २०३५/१०/१ देखि र रौतहट जिल्लामा २०३४/१/१ देखि लागु भएको हो . यस ऐनले जन्म, मृत्यु, विवाह, सम्बन्ध बिच्छेद र बसाई सराई यी ५ वटा घटना दर्ता गर्नु पर्ने प्रावधान राखेको छ . यद्यपि विवाहदर्ता भने ०२८सालबाटै कानूनी रूपले चलनचल्तीमा थियो .

५.१ जन्मदर्ता गर्ने हदम्याद र शुल्क

- सामान्य अवस्थामा जन्म भएको मितिले ३५ दिनभित्र जन्मदर्ता गराउनु पर्छ, दर्ता शुल्क लाग्दैन ।
- विदेशमा जन्म भएको अवस्था भए स्वदेशमा आएको ६० दिनभित्र जन्मदर्ता गराउनु पर्छ, दर्ता शुल्क लाग्दैन ।
- उपरोक्त अवधि नाघेपछिको ३५ दिनभित्र दर्ता गराउदा ८ रुपैया दस्तुर लाग्छ ।
- त्यस पछि ५० रुपैयासम्म जरिवाना लिई उक्त ऐन लागु भएपछिको जन्म जहिले सुकै पनि दर्ता गरिदिनु पर्छ ।
- उपरोक्त म्याद र दस्तुर सबै खाले व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्दा लागु हुन्छ ।

५.२ व्यक्तिगत घटनाको सूचना दिने व्यक्ति

- जन्म, मृत्युको घटना भए घरमूली वा परिवारको उमेर पुगेको पुरुषसदस्यले दिनु पर्छ ।
- विवाहको घटना भए पतिपत्ति दुवैले दिनु पर्छ ।
- सम्बन्धविच्छेदको घटना भए पति वा पत्तिले सप्रमाण विवाह भएको गा. वि.स./न.पा. मा दिनु पर्छ ।
- बसाइसराइको घटना भए परिवारको मुख्य व्यक्तिले दिनु पर्छ ।

५.३ बेवारिसे आदि बालकको जन्मदर्ता

- नेपाल सरहदभित्र फेला परेको बेवारिसे बालकलाई जिल्ला बालकल्याण समितिमा बुझाउनु पर्छ । व्यक्तिले
- पाल्ने हो भने निजलाई धर्म पुत्र /पुत्री बनाई मात्र पाल्न हुन्छ । कसैले नपाले सरकारी हण्डीमा वा कुनै
- संस्थाले निजको पालन पोषण गरेकोमा सोही व्यहोराले निजको जन्मदर्ता हुन्छ / नागरिकता पाउछ ।

(बालबालिका सम्बन्धि ऐन, २०४८ को दफा १०)

- बाबुको ठेगान नलागेको बालकको जन्मदर्ता निजको आमा र आमाको बाबुको नामबाट निजहरूका नागरिक हैसियत अनुसार हुन्छ । (बालबालिका सम्बन्धि ऐन, २०४८ को दफा १०)

५.४ विविध

- उपरोक्त घटनाको दर्ता पुरुष सदस्यको स्थायी ठेगानाको गा.वि.स. वा नगरपालिकामा गरिन्छ ।
- दर्ताका लागि गा.वि.स.मा भए सचिव समक्ष र नगर पालिकामा भए वडा समितिको कार्यालय
- (वा नगरपालिकाको पञ्जिकाफाँट) मा निवेदन गरिन्छ / फारम भरेर बुझाइन्छ ।
- दर्ता भएको नाम सच्याउनु परेमा सप्रमाण दर्ता भएको ६ महिनाभित्रै निवेदन दिनु पर्छ । परेको निवेदन
- उपर स्थानीय पञ्जिकाधिकारीले जाँचबुझ गरी नाम, थर, जात, उमेर सच्याइदिन सक्ने छन् ।
- प्राप्त प्रमाण पत्रअदालति प्रमाण हुन्छ । हराएमा नक्कल लिन पाइन्छ ।
- घटना दर्ता गर्न आउनेलाई भड्काउने, रोकछेक गर्ने लाई २०० रुपैयासम्म जरिवाना हुन्छ ।
- आफ्ना जिम्मामा भएको सूचना फारम / दर्ताकिताब वा परिवार लगत जानिजानी नष्ट गरेमा वा व्यक्तिगत लाभहानीका लागि प्रयोग गरेमा ३ महिनासम्म कैद वा ३०० रुपैयादेखि ६०० रुपैयासम्म जरिवाना वा दुवै सजाय हुन सक्छ ।
- दुःख दिन वा लाभहानीका लागि भुट्टो विवरण दिनेलाई १०० रुपैयासम्म जरिवाना, १ महिनासम्म कैद वा दुवै सजाय भई दर्ताप्रमाण पत्र समेत रद्द हुन्छ ।
- यससंग सम्बन्धित मुद्दा सरकारवादी भएर चल्छ र मुद्दा प्रमुख जिल्ला अधिकारीले हेर्दछन् ।

५.५ जन्मदर्ताका फाइदाहरू

- व्यक्तिलाई राज्यबाट प्राप्त हुन भए सुविधा, सहूलियत र अवसर प्राप्त गर्न सजिलो हुन्छ ।
- सरकारलाई योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्न सुविधा पुग्छ ।
- व्यक्तिलाई अवसर उपभोग र अधिकार दावीको लागि प्रमाण प्राप्त हुन्छ ।
- नागरिक अधिकारका लागि हैसियत स्पष्ट हुन्छ ।
- विद्यालय आदिमा भर्ना तथा नागरिकता दावीको प्रारम्भिक / आधाभूत प्रमाण हुन्छ ।
- गैर नागरिकले समेत आफ्नो देशमा सम्बद्ध कार्यमा सापेक्ष प्रमाणका रूपमा प्रयोग गर्न सक्छन् ।
- सरकारले दिने पहिलो कानूनी प्रमाण भएकाले निरपेक्ष रूपमा काम लिन सकिन्छ ।
- देवानी हकको प्रचलन र फौजदारी न्यायको सुविधा प्राप्त हुन्छ ।
- रोजगारी र शिक्षामा सुविधा प्राप्त हुन्छ ।
- राज्यलाई तथ्याङ्क सङ्कलनमा सुस्पष्टता हुन्छ ।
- व्यक्तिको अधिकार र दायित्वमा स्पष्टता आउछ ।

६. जन्मदर्ता सम्बन्धि-देखाएका समस्याहरू

जन्मदर्ता वालवालिकाको अहरणीय अधिकार भएपनि यसको दर्ता व्यवस्थित हुन सकेको छैन । ऐन नियम लागू भएको १६ वर्ष बितिसक्दा पनि ४०% वालवालिकाको जन्म दर्ता पनि समयमै हुन नसकेकोले यो समस्यालाई उजागर गराएको छ । यसमा निम्न समस्या देखापरेका छन् :

- अभिभावकमा चेतना/जागरुकताको कमि,
- पञ्जिकाधिकारीको गैर जिम्मेवारीपना,
- सरकारी अनुगमन/निरीक्षणको अभाव,
- अनिवार्य प्रमाणको रूपमा ग्रहण नगरिनु,
- दर्ताको केन्द्रीकरण/घरदैलो सुविधा नहुनु,
- समयावधी र जरिवानाका भ्रूणभट,
- जन्म दर्तामा आमाको भूमिका गौण (पुरुष सदस्यलाई प्राथमिकता दिनु)
- सम्बन्धित कानूनको मनोमानी व्याख्या हुनु । आदि ।

उपसंहार

यसरी हेर्दा जन्म दर्ता आफैमा नागरिकता होइन तर नागरिकको प्रारम्भिक प्रमाण र अन्य बसोबासी व्यक्तिको पनि जन्मको प्रमाण पत्र हो । ऐनको प्रस्तावनामा नेपाल अधिराज्यमा बसोबास गर्ने व्यक्तिहरूको जन्म, मृत्यु, विवाह, सम्बन्ध विच्छेद र बसाइ सराइ जस्ता घटना दर्ता गरी प्रमाण पत्र बितरण गर्ने सम्बन्धमा यो ऐन तर्जुमा भएको उल्लेख हुँदा यदाकदा गैर नागरिकको जन्मदर्ता गर्न हुने नहुने जस्ता विवाद हुने गरेको पाइन्छ । खासखास अवस्थामा बाहेक राज्यका नागरिक कानूनी अधिकार ९३खर्ष च्चनजतक० त्यस देशका नागरिकले मात्र उपभोग गर्न पाउने हुँदा यसमा विवाद गर्नु कानूनतः / तर्क संगत छैन । तर पनि जन्मदर्ताको प्रमाण पत्र भने अस्पतालहरूले समेत दिने गरेका र यो जन्म प्रयोजनको मात्र प्रमाणपत्र भएकाले बसोबासी गैर नागरिकका सन्तानलाई आवश्यक परेमा जन्मदर्ताको प्रमाण पत्र दिन कानूनले ठाउँ रोक लगाएको भने छैन । यसको दुरुपयोग कम घातक छैन भन्ने तर्फ सम्बद्ध सबै सचेत रहनु भने जरुरी छ ।

सन्दर्भ सामग्री :

- नेपालको राजनैतिक इतिहास, गृष्म बहादुर देवकोटा ।
- नेपालको सम्बैधानिक इतिहास, टोप बहादुर सिंह।
- नेपालको संविधान २०१९, कानून किताब व्यवस्था समिति ।
- नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७, कानून किताब व्यवस्था समिति ।
- नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ र यसको विवेचना, ग्रीन वेल्ड ।
- जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ कानून किताब व्यवस्था समिति ।
- जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) नियमावली, २०३४, ऐ ऐ ।
- नेपाल नागरिकता ऐन, २०२० ऐ ऐ ।
- नेपाल नागरिकता नियमावली, २०४९ ऐ ऐ ।
- बाल बालिका सम्बन्धि ऐन, २०४८ ऐ ऐ ।
- बाल बालिका सम्बन्धि नियमावली, २०५१ ऐ ऐ ।
- विभिन्न पत्र पत्रिकामा प्रकाशित सम्बद्ध समकालीन लेखहरू ।
- जन्म दर्ता जीवनको यात्रा, हिमराइट्स/प्लान प्रकाशन २०६० ।
- नाम, थर जात सच्याउने सम्बन्धि नियमहरू, २०१७ कानून किताब व्यवस्था समिति ।

ANNEX - III

Birth Registration by VDC

July 2005-June 2006

Rautahat			Bara		
S.N	V.D.C.	No. of Birth Registration	S.No.	V.D.C.	No. of Birth Registration
1	Tejapakad	150	1.	Purainiya	1127
2	Basantapatti	200	2.	Ragunathpur	518
3	Laukaha	150	3.	Batara	203
4	Keshriya	100	4.	Barainiya	240
5	Shakhuwa	200	5.	Bhaluhi	610
6	Dipahi	150	6.	Prostoka	788
7	Gonahi	350	7.	Bhodaha	355
8	Debahi	200	8.	Siharwa	219
9	Jetharhaiya	150	9.	Haraiya	451
10	Dharahari	100	10.	Karaiya	175
11	Samanpur	500	11.	Gadahal	223
12	Dharampur	350	12.	Narahi	459
13	Madhopur	250	13.	Dahiyar	400
14	Bariyarpur	373	14.	Maheshpur	870
15	Paurahi	400	15.	Dohori	403
16	Judibela	150	16.	Ut. Jhitkaiya	328
17	Santapur	400	17.	Banjaria	577
18	Dumariya	400	18.	Inarwasira	840
19	Mithuwa	200	19.	Chhatapipara	723
20	Vediyahi	200	20.	Dumarwana	1749
21	Jingdawa	200	21.	Sapahi	1932
22	Gedahiguthi	150	22.	Simara	1794
23	Jayanagar	150			14984
24	Madanpur	125			
25	Pothiyahi	250			
		5848			

Birth Registration in additional VDCs, Rautahat district

S.N.	VDC	Female	Male	Total	Dalit
1	Auriya	105	95	200	122
2	Akolawa	111	89	200	126
3	Ajagabi	109	91	200	128
4	Inarbari Jyutahi	108	92	200	120
5	Inaruwa	103	93	196	108
6	Kanakpur	108	92	200	140
7	Katahariya	106	94	200	112
8	Karuniya	113	87	200	136
9	Karkach kanaiya	104	96	200	132
10	Garuda Bairiya	107	93	200	116
11	Gadho	109	91	200	132
12	Gamhariya (Birta)	112	88	200	109
13	Gamhariya (Parsa)	107	93	200	137
14	Gangapipra	118	82	200	117
15	Jatahare	98	102	200	127
16	Jokaha	109	91	200	121
17	Jhunkhunma	105	95	200	147
18	Tengraha	113	87	200	106
19	Dumriya (Paroha)	106	94	200	133
20	Narkatiya	102	98	200	139
21	Pipariya (Paroha)	104	96	200	114
22	Pipariya (Dostiya)	110	90	200	119
23	Pipra Pokhariya	106	94	200	108
24	Pataura	109	91	200	116
25	Pratappur Paltuwa	108	92	200	127
26	Pacharukhi	117	83	200	131
27	Pathara Budharam	97	103	200	142
28	Pipra Rajbara	99	101	200	124
29	Pipra Bhagawanpur	102	98	200	112
30	Fatuha Maheshpur	107	93	200	104
31	Fatuha Harsaha	105	95	200	109
32	Bisrampurwa Manpur	104	96	200	134
33	Birtiprashtoka	108	92	200	114
34	Bagahi	92	108	200	108
35	Bishrampur	109	91	200	146
36	Bramhapuri	107	93	200	143
37	Badharwa	87	113	200	137
38	Basatpir	112	88	200	115
39	Banjaraha	107	93	200	117
40	Basabitti Jingadiya	104	96	200	113
41	Bairiya	103	97	200	106
42	Bhalohiya (pipra)	108	92	200	117
43	Masedawa	108	92	200	144
44	Mudwalawa	31	35	66	47
45	Malahi	42	43	85	58
46	Mathiya	105	95	200	119
47	Mahamadpur	103	97	200	136
48	Maryadpur	109	91	200	118
49	Matsari	104	96	200	57
50	Rajpur Tulsi	112	88	200	102

51	Rajpur Farhadawa	105	95	200	139
52	Rajdevi	104	96	200	107
53	Rangapur	115	85	200	166
54	Raghunathpur	105	95	200	113
55	Ramoli Bairiya	103	97	200	109
56	Rampur Khap	122	78	200	106
57	Laxmipur Belbichhawa	109	91	200	131
58	Laxminiya	102	98	200	112
59	Saruatha	117	83	200	123
60	Saunaraniya	110	90	200	108
61	Simra Bhawanipur	110	90	200	141
62	Sarmujuwa	95	105	200	113
63	Santapur (Matiaun)	105	95	200	117
64	Sakhuwa Damoura	102	98	200	135
65	Sangrampur	103	95	198	109
66	Sitalpur	107	93	200	114
67	Hardiya Paltuwa	108	92	200	118
68	Hajminiya	107	93	200	147
69	Hathiyahi	105	95	200	142
70	Laxmipur	107	93	200	128
71	Chandranigahapur	249	226	475	374
72	Gaur Municipality	173	171	344	236
		7725	6823	14548	897

